

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA (LAAC)

**MAONI NA MAPENDEKEZO KUHUSU TAARIFA YA
MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA
SERIKALI KATIKA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA
WA FEDHA ULIOISHIA TAREHE 30 JUNE, 2018**

*[Chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Idara ya Kamati za Bunge,

S.L.P 941,

DODOMA

Nukushi+255 026 2324218 Simu +255 0262322761-5

Barua pepe:cna@bunge.go.tz

JANUARI, 2020

YALIYOMO

ORODHA YA MAJEDWALI	iii
VIFUPISHO	iv
MAELEZO YA AWALI YA MWENYEKITI	v
SEHEMU YA KWANZA.....	1
1.0MAJUKUMU YA KAMATI NA UTEKELEZAJI WAKE	1
1.1 MAELEZO YA JUMLA	1
1.2 MUUNDO WA TAARIFA.....	3
1.3 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA.....	3
1.4 WADAU KATIKA SHUGHULI ZA KAMATI	4
1.5 MAFANIKIO KUTOKANA NA SHUGHULI ZA KAMATI	6
SEHEMU YA PILI	8
2.0 . UCHAMBUZI WA HOJA ZA UKAGUZI KWA MWAKA 2017/2018	8
2.1 MAELEZO YA JUMLA	8
2.2 UTEKELEZAJI WA MAPENDEKEZO YA KAMATI SERIKALINI	8
2.3 HALI HALISI KATIKA UTEKELEZAJI WA MIRADI YA MAENDELEO 2017/2018.....	11
2.4 HOJA ZILIZOBAINIKA KATIKA ZIARA NA VIKAO	13
2.4.1 Halmashauri kutopatiwa kiasi stahiki cha fedha za Maendeleo na Matumizi ya Kawaida kutoka HAZINA. 13	
2.4.2 Halmashauri kutokukusanya Kikamilifu Mapato yao ya Ndani.....	14
2.4.3 Halmashauri kutozingatia Miongozo ya Matumizi ya Fedha.....	18

2.4.4	Upotevu wa mapato ya Halmashauri kutokana na uzembe wa Idara za Afya katika kujaza form za madai ya Bima ya Afya.	21
2.4.5	Upotevu wa Mapato ya Halmshauri kutokana na Malipo ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) na kodi ya Zuio	22
2.4.6	Upungufu wa Watumishi katika Idara mbalimbali za Halmashauri.....	23
2.4.7	Madai ya Fedha Kutokana na Stahili Mbalimbali za Watumishi Serikalini na Madiwani.....	24
2.4.8	Baadhi ya Halmashauri kuwa na Ofisi Kuu katika Maeneo yasiyo yao Kijografia na Kiutawala	25
2.4.9	Baadhi ya Halmashauri kutokupeleka Michango ya Kisheria ya Kila Mwezi ya Malipo ya Uzeeni ya Watumishi katika Mifuko ya Hifadhi za Jamii.....	26
SEHEMU YA TATU.....		27
3.0	MAONI NA MAPENDEKEZO	27
3.1	MAPENDEKEZO KWA KILA HOJA YA KAMATI.....	27
3.2	SHUKRANI.....	36
3.3	HOJA	39

ORODHA YA MAJEDWALI

Jedwali Na. 1: Utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati (2016/17)	9
Jedwali Na. 2: Mfano wa Halmashauri zilizopata Fedha Pungufu kutoka HAZINA	14
Jedwali Na. 3: Baadhi ya Halmashauri ambazo hazikukusanya Kikamilifu Mapato ya Ndani	17
Jedwali Na. 4: Baadhi ya Halmashauri ambazo Hazikuzingatia Miongozo	19
Jedwali Na. 5: Mfano wa Halmashauri zilizopata Hasara kutokana na ujazaji Mbaya wa Fomu za Bima ya Afyu kwa wagonjwa.....	22
Jedwali Na. 6: Mifano ya Halmashauri zenye Upungufu wa Watumishi	24

VIFUPISHO

AZAKI	-	Asasi za Kiraia
CAG	-	<i>Controller and Auditor General</i>
LAAC	-	<i>Local Authorities Accounts Committee</i>
LGFM	-	<i>Local Government Financial Memorandum</i>
NAOT	-	<i>National Audit Office</i>
PFMRP	-	<i>Public Finance Management Reforms</i>
PoS	-	<i>Point of Sales Mashines</i> (Mashine za Kielektroniki za Kukusanyia Mapato vituoni)
PPP	-	<i>Public- Private Partnership</i>
RUWASA	-	Rural Water and Sanitation Agency
TRA	-	<i>Tanzania Revenue Authority</i>
TARURA	-	<i>Tanzania Rural and Urban Roads Agency</i>
OR- TAMISEMI-		Ofisi ya Rais- Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa

MAELEZO YA AWALI YA MWENYEKITI

Mheshimiwa Spika, mnamo mwaka 2016, nilipata fursa ya kuwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC). Nawashukuru sana Wabunge wenzangu walionichagua, Watumishi wa Bunge waliotuhudumia, Serikali na Wadau mbalimbali wa ndani na nje ya nchi walioshirikiana nasi. Kutoka kwao, nimejifunza kuhusu shughuli za Bunge na maisha ya Bunge kwa ujumla, ufanisi wa kazi Bungeni na nje ya Bunge. Nimejifunza kuhusu muundo wa Serikali za Mitaa nchini, utendaji wake na mifumo yake ya kifedha, wajibu wa CAG na uhusiano wake na Bunge. Zaidi nimejifunza kuhusu umuhimu wa Kamati za Kudumu za Bunge katika kurahisisha utekelezaji wa Shughuli za Bunge kwa kina zaidi.

Mheshimiwa Spika, kupitia nafasi hii, nimeshuhudia mabadiliko yenye tija katika nidhamu ya matumizi ya fedha za umma na kuimarika kwa utoaji wa huduma mbalimbali kwa jamii katika Halmashauri. Halmashauri zilizo nyingi kwa sasa zinafanya jitihada za kuboresha mifumo ya ukusanyaji, uhifadhi na utumiaji wa fedha za umma. Kuna mwamko wa Wananchi kushiriki katika shughuli za maendeleo na kufanyakazi kwa juhudi na maarifa. Kuna ongezeko la shule za umma za msingi na sekondari. Ingawa bado hazitoshi ikilinganishwa na idadi ya Watoto. Kuna ongezeko la zahanati na vituo vya afya, huduma za fedha na shughuli za kibiashara kwa wananchi, umeme, ulinzi na usalama wa raia na mali zao. Hali hii imejidhihirisha pia kufuatia kupungua kwa hoja za Ukaguzi na kuongezeka kwa idadi ya Hati Safi za Ukaguzi katika Halmashauri kwa kila mwaka. Nafurahi kuwa nimekuwa sehemu muhimu ya mafanikio haya.

Mheshimiwa Spika, Wakati wa kujadili hoja za Ukaguzi katika Halmashauri, nimebaini kuwa juhudi za pamoja zinatakiwa katika maeneo mbalimbali. Kwa mfano: Upatikanaji wa huduma za maji

safi na salama haukidhi mahitaji ya Wananchi katika kuchochea shughuli mbalimbali za maendeleo majumbani, mashambani na viwandani. Huduma za kifedha mathalani mikopo kwa Wajasiriamali zina riba kubwa kiasi cha kutowasaidia Wajasiriamali kuchangia ipasavyo katika ukuaji wa uchumi wa Halmashauri na Taifa kwa ujumla. Vyanzo vya uhakika vya mapato ya ndani ya Halmashauri vimechukuliwa na Serikali Kuu kiasi cha kuongeza zaidi utegemezi wa Halmashauri katika Serikali Kuu. Kiasi cha fedha za maendeleo hakipelekwi katika Halmashauri kwa namna kinavyopitishwa na Bunge hivyo kuathiri utekelezaji wa miradi hiyo. Katika baadhi ya maeneo Vitengo vya Ukaguzi wa Ndani ni dhaifu kiasi cha kuathiri udhibiti wa ndani wa matumizi ya fedha za umma na udhibiti wa vihatarishi mahala pa kazi. Baadhi ya Halmashauri zina upungufu mkubwa wa Watumishi kiasi cha kuathiri usimamizi wa shughuli mbalimbali za maendeleo hasa zile zinazotumia force accounts.

Mheshimiwa Spika, Nafurahi pia kwamba nimekuwa miongoni mwa Watanzania walioziona changamoto hizo na kupaza sauti. Nawakaribisheni sana Wabunge wote, Serikali, Wanataaluma, Waandishi wa Habari, AZAKI, Wadau mbalimbali wa Maendeleo, na Wananchi kwa ujumla tuisome na kuelewa vema Taarifa hii kisha kushiriki katika utekelezaji wa mapendekezo yake kila mmoja kwa nafsi, sehemu na uwezo wake.

Vedasto E. Ngombale, Mb.

**MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU
ZA SERIKALI ZA MITAA (LAAC)**

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAJUKUMU YA KAMATI NA UTEKELEZAJI WAKE

1.1 MAELEZO YA JUMLA

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC) iliundwa mwaka 1997 baada ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Mashirika ya Umma (POC) kugawanywa katika Kamati mbili (LAAC na PAC). Msingi wa majukumu yanayotekelezwa na LAAC ni Ibara ya 96(2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano (1977) na yamefafanuliwa zaidi katika Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016 kuwa ni: kushughulikia maeneo yenye matatizo sugu ya matumizi mabaya ya fedha za umma katika Serikali za Mitaa kwa mujibu wa Taarifa ya Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, kutoa na kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yake Serikalini. Serikali za Mitaa ni ngazi za kiutawala za utekelezaji wa shughuli za Serikali katika Wilaya, tarafa, kata, vijiji na vitongoji nchini¹.

Halmashauri ni vyombo vya uratibu, upangaji na usimamizi wa shughuli za maendeleo katika ngazi hizo. Vyombo hivi, vina wajibu pia wa kuratibu mapato, matumizi na upatikanaji huduma mbalimbali za jamii katika ngazi hizo. Hadi kufikia Januari 2020, Tanzania Bara ina jumla ya Halmashauri 185 kwa mgawanyo wa Majiji (6), Manispaa (20), Miji (22) na

¹ Ibara ya 145 (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (1977).

Wilaya (135)². Kwa sasa, LAAC inashughulikia Taarifa za Hesabu zilizokaguliwa Halmashauri 185 za Tanzania Bara. Katika kutekeleza jukumu hilo tangu mwaka 1997 hadi 2020 (Bunge la Kumi na Moja), LAAC imeongozwa na Wenyevitani Saba Wafuatao:

- (1) Mwaka 1997- 1998- Mhe. Stephene J. Galinoma (CCM - Kalenga).
- (2) Mwaka 1999- 2000- Mhe. Warid A.Kaborou (CHADEMA - Kigoma Mjini).
- (3) Mwaka 2000- 2008- Mhe. Mgana I. Msindai (CCM - Iramba Mashariki).
- (4) Mwaka 2008- 2010- Mhe. Wilbroad P. Slaa (CHADEMA - Karatu).
- (5) Mwaka 2011- 2013- Mhe. Augustine L. Mrema (TLP - Vunjo).
- (6) Mwaka 2013- 2015- Mhe. Rajab M. Mbarouk (CUF - Ole, Pemba)
- (7) Mwaka 2016- 2020- Mhe. Vedasto E. Ngombale (CUF - Kilwa Kaskazini).

Mheshimiwa Spika, baada ya Utangulizi huo, naomba kwa mujibu wa Kanuni ya 117(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, kuwasilisha Taarifa ya Maoni na Mapendekezo ya LAAC kuhusu Taarifa ya Mdhidhibi na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 juni, 2018 kuhusiana na mapato na matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini.

² OR- TAMISEMI (2019). Taarifa ya Mapato ya Vyanzo vya Ndani vya Halmashauri kwa mwaka wa fedha 2017/18

1.2 MUUNDO WA TAARIFA

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika Sehemu Kuu Tatu. **Sehemu ya Kwanza** inafafanua msingi wa Kikatiba wa kuwepo kwa LAAC na Kamati nyingine za Bunge, Muundo wa Taarifa, shughuli zilizotekelezwa na LAAC kwa Mwaka 2019; na Wadau waliohusika katika utekelezaji wa shughuli hizo. **Sehemu ya Pili** ni Uchambuzi wa Hoja za Ukaguzi wa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Sehemu hii inaweka msingi wa Mapendekezo yanayotolewa katika **Sehemu ya Tatu**.

Aidha, Taarifa hii ina maelezo ya Awali ya Mwenyekiti wa Kamati kuhusiana na halihalisi aliyoiona katika matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini katika kipindi chote cha Uongozi wake (2016- 2020). Ni muhimu kwa Wadau kuisoma, kuielewa na hata kuifanyia kazi Sehemu hii kama Sehemu ya Taarifa nzima.

1.3 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA

Mheshimiwa Spika, Majukumu ya LAAC hutekelezwa katika namna mbalimbali za Kibunge ikiwemo Vikao vya Mahojiano na Wadau, Ziara za Ukaguzi wa miradi ya maendeleo, na mafunzo ya usimamizi wa fedha za umma. Baada ya kupokea Taarifa ya Ukaguzi wa CAG, LAAC huchambua Halmashauri moja baada ya nyingine ili kubaini Halmashauri zenye matatizo sugu ya matumizi mabaya ya fedha za umma. Halmashauri zinazobainika huitwa kwa ajili ya kujibu hoja za Ukaguzi. Baadhi ya Halmashauri hufanyiwa ziara za Ukaguzi wa ufanisi wao katika kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo. Baadhi ya Halmashauri

zilizobainika kufanya vizuri huitwa pia mbele ya Kamati ili zitoe uzoefu wao kuhusu sababu za mafanikio yao.

Katika Mwaka 2019, LAAC imejadili Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2018. LAAC imefanya ziara katika jumla ya miradi **Ishirini (20)** ya maendeleo na kushiriki Semina **Nane (8)** za kujenga uwezo katika kushughulikia taarifa za ukaguzi. Aidha, LAAC iliweza kuhoji jumla ya Halmashauri **Sabini na Tatu (73)** kati ya Halmashauri 185 zilizokaguliwa na CAG.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza majukumu yake, LAAC imenufaika sana na teknolojia ya Bunge Mtandao (e-Parliament) uliyoiasisi Bungeni. Kabla ya teknolojia hii, mjumbe mmoja wa LAAC alikuwa analazimika kupekuwa na kusoma wastani wa kurasa 300 za Vitabu vya Halmashauri wakati wa Mahojiano na Wadau. Kwa sasa Wajumbe huenda moja kwa moja kwenye Hoja inayojadiliwa kwa kubofya katika vishikwambi. Hata hivyo, LAAC inaona kuwa teknolojia hii itawasaidia zaidi Wabunge endapo watapewa fursa ya kutumia vishikwambi kusoma taarifa mbalimbali za Bunge mahali popote wanapokuwa badala ya kulazimika kuwepo katika maeneo ya Bunge tu ili kusoma taarifa hizo!

1.4 **WADAU KATIKA SHUGHULI ZA KAMATI**

Mheshimiwa Spika, mdau Mkuu katika utekelezaji wa shughuli za LAAC ametajwa katika Nyongeza ya Nane, Sehemu ya Nne, Fasili ya 16 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 kuwa ni Ofisi ya Taifa ya

Ukaguzi. Hii ni kwa sababu maoni na mapendekezo ya LAAC hujengwa katika misingi ya Taarifa za Ukaguzi unaotekelezwa na Ofisi hiyo.

Wadau wengine ni Kamati zingine za Kudumu za Bunge. Hii ni kwa sababu yapo baadhi ya masuala ambayo LAAC hulazimika kuyajadili na Kamati nyingine ili kupata ufumbuzi wa kina. Wananchi pia ni Wadau muhimu kwa sababu Bunge ni Chombo chao cha Uwakilishi. Wadau wengine ni Serikali Kuu na Serikali za Mitaa nchini kwa sababu ndiyo vyombo vinavyohusika katika masuala ya mapato na matumizi yanayohojiwa na LAAC. Mabunge rafiki duniani yanajumuishwa katika kundi la Wadau kwa sababu kuna utaratibu wa kubadirishana uzoefu katika usimamizi wa fedha za umma katika mabunge mbalimbali. Wadau wengine ni Washirika katika Maendeleo, Vyombo vya Habari na Asasi za Kiraia (CSOs).

1.5 MAFANIKIO KUTOKANA NA SHUGHULI ZA KAMATI

- (a) LAAC imechochea ongezeko la Hati Safi za Ukaguzi kwa kuzihimiza Halmashauri kujibu Hoja za Ukaguzi kwa Wakati. Kwa Mfano, Hati zenye shaka zimepungua kutoka 113 katika mwaka wa fedha 2014/15 na kushuka hadi saba (7) kwa mwaka 2017/2018;
- (b) LAAC imechochea uchangiaji katika Vikundi vya Maendeleo kwa akina Mama (4%), Vijana (4%) na Watu wenye Ulemavu (2%) kufanyika kwa mujibu wa Sheria badala ya hiari katika Halmashauri;
- (c) LAAC imeendelea kuzihimiza Halmashauri nchini kuboresha mifumo ya ukusanyaji wa mapato ya ndani ili zijiimarisha kiuchumi. Kutokana na Hoja hii, tarehe 21 Januari, 2020 OR- TAMISEMI ilitangaza kukabidhi jumla ya PoS 7,227 kwa ajili ya kuboresha ukusanyaji wa mapato kwa njia ya kielektroniki;
- (d) LAAC imechangia kuimarika kwa mawasiliano ya kazi kati ya OR- TAMISEMI na Bunge kupitia vikao na ziara mbalimbali;
- (e) LAAC imechangia kuimarika kwa mawasiliano ya kazi kati ya Bunge na Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi na Ofisi zingine za umma zinazoshiriki katika shughuli za Kamati; na
- (f) LAAC imeimarisha ushirikiano wake na Vyombo vya Habari nchini.

- (g) LAAC imechangia ushauri wake mara kwa mara katika kuanzishwa rasmi kwa mamlaka ya maji safi, maji taka na usafi wa mazingira vijijini(RUWASA) inayowajibika kusimamia utekelezaji wa miradi ya maji vijijini.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA HOJA ZA UKAGUZI KWA MWAKA 2017/2018

2.1 MAELEZO YA JUMLA

Msingi wa Taarifa hii ni hoja za Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa Tanzania Bara kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2018. Katika Mwaka huo, jumla ya Halmashauri 185 zilikaguliwa. Kati ya Halmashauri hizo, Halmashauri 176 zilipata Hati Safi za Ukaguzi, Halmashauri 7 zilipata Hati zenye Shaka. Halmashauri 1 (Manispaa ya Kigoma Ujiji) ilipata Hati Isiyoridhisha. Aidha, Halmashauri 1 ya Wilaya ya Nyangh'wale ilipata Hati Mbaya ya Ukaguzi kwa sababu iliwasilisha kwa CAG taarifa zisizojitosheleza mapato na matumizi yake ya fedha.

2.2 UTEKELEZAJI WA MAPENDEKEZO YA KAMATI SERIKALINI

Mheshimiwa Spika, jukumu la msingi la Bunge ni kuisimamia na kuishauri Serikali katika kutekeleza wajibu wake kwa Wananchi³. Kamati za Kudumu za Bunge ikiwemo LAAC ni vyombo vya Kikatiba vilivyoundwa na Bunge kwa ajili ya kurahisisha utekelezaji wa shughuli zake⁴. Shughuli za Kamati zipo pia kwa mujibu wa Katiba⁵ na zimefafanuliwa zaidi katika Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari,

³ Ibara ya 62 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (1977)

⁴ Ibara ya 96 (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (1977)

⁵ Ibara ya 96 (2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (1977)

2016. Kila Kamati ya Kudumu ya Bunge inao wajibu wa kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yake Serikalini.

Mheshimiwa Spika, hali halisi ya utekelezaji wa Mapendekezo ya LAAC katika Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2017 ulikuwa ni wa kuridhisha ingawa kuna Masuala kadhaa ya Msisitizo ambayo yametolewa mapendekezo zaidi katika Sehemu ya Tatu ya Taarifa hii. Maeneo hayo yanahusu ukusanyaji wa mapato ya ndani, uhaba wa Watumishi katika Halmashauri, udhaifu wa Vitengo vya Ukaguzi wa ndani na madai ya Watumishi Serikalini. LAAC inashauri kuwa maelezo na ahadi za Serikali zitekelezwe kikamilifu kwa nia ya kuziimarisha Serikali za Mitaa katika matumizi ya fedha za umma na utoaji wa huduma kwa Wananchi. Jedwali Namba 1 linaonesha majibu wa Serikali kwa kila hoja iliyotolewa na LAAC.

Jedwali Na. 1: Utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati (2016/17)

S/N	PENDEKEZO LA KAMATI	UTEKELEZAJI WA SERIKALI
1	Serikali ifanye maboresho katika mifumo ya udhibiti wa ndani wa Halmashauri ili kuongeza mapato na matumizi bora ya fedha za umma	Hadi kufikia Agosti, 2019 Halmashauri 101 zimeunda Kamati za Ukaguzi kwa ajili ya kuongeza udhibiti wa ndani.
2	Serikali iboreshe upatikanaji wa fedha za	Serikali inaendelea kutoa fedha za maendeleo kutoka HAZINA kulingana

	maendeleo katika Halmashauri ili kurahisisha utekelezaji wa miradi.	na makusanyo.
3	Halmashauri zihimizwe na kusimamiwa ipasavyo katika kufanya manunuzi ya umma kwa mujibu wa Sheria.	Kwa sasa pameanzishwa mfumo wa manunuzi ya umma kwa njia ya kielektroniki (TANePs) ambapo kila taasisi ya umma zikiwemo Halmashauri zitapaswa kuzingatia.
4	Halmashauri ziongeze juhudi katika kuboresha upatikanaji wa mapato ya ndani ili ziweze kuboresha huduma kwa Wananchi	Juhudi mbalimbali zinafanyika ikiwemo kuzihimiza Halmashauri kubuni vyanzo vipya vya mapato na kutumia mashine za kielektroniki kwa nia ya kuondoa ubadhirifu na upotevu wa mapato.
5	Serikali ihakikishe kuwa Halmashauri zinajibu Hoja za Ukaguzi kwa Wakati	Sekretarieti za Mkoa zimeboresha usisimamizi katika Vikao vya Halmashauri katika kila Mkoa.
6	Halmashauri zichangie kikamilifu 10% ya maendeleo ya jamii katika Vikundi vya Wanawake na Vijana	Kwa sasa uchangiaji katika vikundi hivi ni kwa mujibu wa Sheria kufuatia marekebisho ya Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa (1982) ya Mwaka 2018 ambapo kwa mujibu wa Kifungu cha 37 (1) Vikundi vya Wanawake vitapata 4%, Vijana 4% na Watu wenye Ulemavu watapata 2%.
7	Serikali iweke utaratibu mahsusi wa kuharakisha mchakato wa kutunga	OR- TAMISEMI ipo katika hatua za kusimika mfumo wa kielektroniki kwa ajili ya kupokea rasimu za

	Sheria Ndogo za Halmashauri ili kuharakisha matumizi ya Sheria hizo.	Sheria Ndogo kutoka katika Halmashauri mbalimbali nchini.
8	Mali zilizothibitishwa kuwa zimechakaa ziondolewe katika Vitabu vya Halmashauri ili kuondoa Hoja za Ukaguzi zisizo za lazima katika Halmashauri hizo.	Kupitia Barua AD.34/35/01/6 ya tarehe 17 Mei, 2019 Halmashauri zote nchini zimeelekezwa kuondoa mali chakavu katika vitabu vya hesabu zao kwa mujibu wa Sheria.

Chanzo: *Taarifa ya Mwaka ya LAAC Bungeni kwa Mwaka wa Fedha Ulioishia tarehe 30 Juni 2017 na Majibu ya OR-TAMISEMI katika Vikao vya LAAC.*

2.3 HALI HALISI KATIKA UTEKELEZAJI WA MIRADI YA MAENDELEO 2017/2018

Katika kushughulikia Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za Halmashauri kwa Mwaka wa fedha wa 2017/2018, LAAC ilitembelea jumla ya Halmashauri 11 zifuatazo: Jiji la Mwanza, Manispaa za Musoma, Ilemela na Bukoba, Miji ya Tarime na Kahama, Wilaya za Tarime, Ukerewe, Ngara, Mbogwe, Karagwe. Kamati ilijielekeza katika kuona ufanisi uliopo katika utekelezaji wa miradi ya Elimu, Ujenzi, Afya na maji na kubaini kuwa:

- (a) Miradi inayotumia *force account* inahitaji usimamizi wa kitaalam zaidi kutoka kwenye Idara zinazohusika na ujenzi katika halmashauri husika ili iweze kutekelezwa kwa viwango. Kwa sasa hali iliyobainika ni kwamba miradi

inayotekelezwa kwa mfumo huu inakabiliwa na changamoto ya usimamizi mdogo wa kitaalam kiasi cha kuathiri ubora wa miradi hiyo.

- (b) Katika baadhi ya Halmashauri miradi ya ujenzi haikukamilishwa kwa wakati hivyo kuongeza gharama za ujenzi kwa mujibu wa Mikataba. Kwa mfano, ingawa Kamati haikupata gharama halisi, katika Halmashauri ya Manispaa ya Musoma ujenzi wa barabara za mjini ulicheleweshwa kiasi kusababisha ongezeko kubwa la gharama.
- (c) Katika Halmashauri mbalimbali, miradi ya maji haikamilishwi kwa wakati hivyo kufanya Wananchi waendeleo kupata adha ya kukosa huduma ya maji. Kwa mfano katika Halmashauri ya Manispaa ya Ilemela Mradi wa Maji wa Nyatula- -Igombe na Kugusumbu haukukamilika kwa wakati ingawa Mkandarasi alilipwa fedha zote za utekelezaji. Aidha, katika Wilaya ya Ukerewe kuna shida katika miradi ya maji ya Vijiji vya Bwasa na Kigola ambapo miradi hiyo inaonekana kuwa imekamilika, na Mkandarasi amelipwa fedha zote ila maji hayatoki.

2.4 HOJA ZILIZOBAINIKA KATIKA ZIARA NA VIKAO

Kwa msingi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa mwaka ulioishia 30 Juni, 2018, LAAC ina Hoja Tisa (9) zifuatazo kuhusiana na nidhamu ya mapato na matumizi ya fedha za umma katika Serikali za Mitaa nchini:

2.4.1 Halmashauri kutopatiwa kiasi stahiki cha fedha za Maendeleo na Matumizi ya Kawaida kutoka HAZINA.

Mheshimiwa Spika, Katika mahojiano na Mamlaka mbalimbali za Serikali za Mitaa nchini, ilibainika kwamba kiasi cha fedha za maendeleo na matumizi ya kawaida kinachopelekwa na Serikali katika Halmashauri na kufanyiwa ukaguzi na NAOT ni kidogo ikilinganishwa na kiasi cha fedha hizo ambacho HAZINA inadai kuwa imepeleka. Hata hivyo, Kamati iliendelea na mahojiano katika hoja hii kwa kuzingatia Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa na NAOT kwa sababu zilizingatia Mizania ya hesabu zilizofungwa na kutangazwa kwa umma na Mamlaka zenyewe kwenye vyombo mbalimbali vya habari. Hali hii inaonesha kuwa fedha zinazotengwa na Bunge hazipelekwi kikamilifu katika maeneo yanayokusudiwa hivyo kuathiri utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika maeneo hayo. Aidha, hali hii inaibua migongano katika usimamizi wa fedha za umma miongoni mwa vyombo vya usimamizi mathalani NAOT, Wizara ya Fedha na Mipango (HAZINA) na OR- TAMISEMI. Hii ni kwa sababu Chombo kimoja kinakuwa na taarifa tofauti na kingine katika Halmashauri moja mbele ya LAAC.

Jedwali Na. 2: Mfano wa Halmashauri zilizopata Fedha Pungufu kutoka HAZINA

HALMASHAURI	FEDHA ZA MAENDELEO (bilioni)		FEDHA ZA MATUMIZI YA KAWAIDA	
	ZILIPele KWA	HAZIKUP E LEKWA	ZILIPele KWA	HAZIKUP E LEKWA
Manispaa ya Kigamboni	17.9	4.9	19.75	4.4
Manispaa ya Morogoro	29.9	2.24	47.9	9.4
Wilaya ya Malinyi	3.1	0.411	8.7	2.8
Wilaya ya Kasulu	3.4	6.03	19.6	18.5
Wilaya ya Mkalama	5.5	0.637	11.4 bln	3.05

Chanzo: Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Vikao vya LAAC, Okt, 2019.

Mheshimiwa Spika, LAAC ina maoni kwamba Wizara ya Fedha, OR- TAMISEMI na NAOT wanapaswa kujadiliana sababu za tofauti hizi na mwelekeo sahihi unaopaswa kuzingatiwa ili kuondoa mkanganyiko huo na athari zake katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika Halmashauri husika. **Jedwali Na.1** hapo juu linaonesha mifano michache tu lakini hali hii ipo katika Halmashauri kadha wa kadha nchini.

2.4.2 Halmashauri kutokukusanya Kikamilifu Mapato yao ya Ndani

Mheshimiwa Spika, Baba wa Taifa, Hayati, Mwl. Julius Kambarage Nyerere, Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania alipata kusema: “...***Serikali isiyokusanya kodi ni mufilisi***”⁶. Halmashauri nchini hazijaweza kukusanya mapato yao ya ndani kikamilifu. Zina utegemezi mkubwa kifedha katika Serikali Kuu. Mapato yao ya ndani hayafiki 10% ya fedha zote zinazotumika katika kila mwaka wa fedha⁷. Mbali na kuwa na Makadirio ya chini ya viwango vya makusanyo, Halmashauri nyingi hazifikii malengo katika makusanyo ya mapato hayo. Katika mwaka wa fedha wa 2017/2018, Halmashauri zote nchini zilitarajia kukusanya kiasi cha Tsh. 687 bln kutoka katika vyanzo vya mapato yao ya ndani. Hata hivyo, zilikusanya kiasi cha Tsh.553 bln ambayo ni sawa na 81 ya matarajio. Asilimia 29 sawa na Tsh. 134 bln haikusanywa⁸. Wastani wa jumla ya mapato yote ya Serikali za Mitaa hauzidi 1% ya mapato yote ya ndani ya Serikali. Bila ya ruzuku ya Serikali Kuu, Serikali za Mitaa nchini haziwezi kuendesha shughuli zake hata kwa mwezi mmoja. Katika mahojiano na halmashauri mbalimbali, LAAC imejifunza kuwa udhaifu katika kukusanya mapato ya ndani unachangiwa na sababu zifuatazo:

- (a) Utaratibu wa Serikali Kuu kuhodhi vyanzo vya uhakika vya mapato vilivyoko katika Mamlaka za Serikali za mitaa mathalani kodi ya majengo na ushuru wa mabango ya biashara mbalimbali ambavyo kwa sasa vinayokusanywa na TRA, ushuru wa maegesho ya magari unaokusanywa

⁶ Hotuba ya Mhe. Dkt. John Pombe Maghufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwenye Kikao Kazi kati yake na Viongozi wa Mamlaka ya Mapato nchini na Taasisi zingine za Usimamizi, tarehe 10 Desemba, 2018, Dar es Salaam

⁷ OR- TAMISEMI (2020). Taarifa ya Mapato ya Vyanzo vya Ndani vya Halmashauri kwa Mwaka wa Fedha 2017/18

⁸ OR- TAMISEMI (2020). Taarifa ya Mapato ya Vyanzo vya Ndani vya Halmashauri kwa Mwaka wa Fedha 2017/18

na TARURA, na kodi ya ardhi inayokusanywa na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi;

- (b) Utaratibu wa Serikali Kuu kutozirejeshea Halmashauri hizo kiasi stahiki cha cha gawio la mapato ynayokusanywa kutoka katika vyanzo mbalimbali vilivyoko katika Halmashauri;
- (c) Uduni wa mtandao wa mawasiliano (internet) katika Halmashauri zilizo katika mikoa ya pembezoni mathalani Mkoani Ruvuma na Kigoma unaathiri ufanisi wa mashine za kukusanyia mapato kwa njia za kieletroniki (PoS);
- (d) Baadhi ya Watumishi kukosa uaminifu wa kurejesha mapato wanayoyakusanya kutoka katika vyanzo mbalimbali na wengine kukosa utaalam au kuwa Wazembe katika kukusanya mapato hayo;
- (e) Kukosekana kwa tathmini ya kina na ufuatiliaji katika ufanisi wa mifumo ya ukusanyaji wa mapato; na
- (f) Baadhi ya Halmashauri Watendaji wake hawajazielewa vema sura na tabia za Halmashauri zao (Council Environmental Profiles) hivyo kutozibaini ipasavyo fursa za kiuchumi zilizomo katika mazingira yao badala yake wamezidi kutegemea vyanzo vya zamani kama vile kilimo na mifugo tu!

Jedwali Na. 3: : Baadhi ya Halmashauri ambazo hazikukusanya Kikamilifu Mapato ya Ndani

HALMAS HAURI	MWAKA WA FEDHA	MAOTEO	MAKUSANYO HALISI	NAKISI
Wilaya ya Bumbuli	2017/2018	848,683,066/=	592,683,066/=	255,693,934/=
Wilaya ya Mtwara	2017/2018	2,623,475,923/=	2,288,941,838/=	232,223,162/=
Wilaya ya Busega	2017/2018	1,598,393,000/=	1,144,677,000/=	453,716,000/=
Manispaa ya Shinyanga	2017/2018	2,200,000,000/=	2,050,844,893/=	149,155,105/=
Wilaya ya Mkalama	2017/2018	1,013,000,000/=	884,511,457/=	128,488,543/=
Wilaya ya Meatu	2017/2018	3,211,545,535/=	1,792,720,509/=	1,418,825,026/=

Chanzo: *Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Vikao vya LAAC, Oktoba, 2019*

Mheshimiwa Spika, LAAC ina maoni kuwa udhaifu wa Halmashauri katika kukusanya mapato yake ya ndani huzifanya halmashauri hizo zishindwe kutoa huduma za msingi kikamilifu. Aidha, udhaifu huu, huongeza zaidi utegemezi wa Halmashauri hizo kifedha kwa Serikali Kuu. Hali hii huifanya Serikali Kuu kuwa na mzigo mzito wa majukumu kuanzia katika ngazi ya kimataifa, kitaifa na katika Mamlaka za Serikali za Mitaa. Hivyo, kwa kuwa LAAC imebainisha sababu za makusanyo madogo, ni vema Serikali kwa ujumla wake ikaona umuhimu wa kuzitafutia sababu hizo ufumbuzi.

2.4.3 Halmashauri kutozingatia Miongozo ya Matumizi ya Fedha

Mheshimiwa Spika, nidhamu ya matumizi ya fedha za umma ni muhimu kwa ajili ya taasisi kupata tija inayokusudiwa. Baadhi ya Miongozo hiyo nchini ni: *Sheria ya Fedha za Umma (2001) pamoja na Marekebisho yake, Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa (1982) pamoja na Marekebisho yake, Sheria ya Manunuzi ya Umma (2004) pamoja na Marekebisho yake, Memoranda ya Usimamizi wa Fedha katika Serikali za Mitaa (2009) na Mwongozo wa Ofisi ya Rais- TAMISEMI wa Usimamizi wa Fedha katika Serikali za Mitaa*. Uchambuzi wa LAAC umebaini kuwa kuna changamoto katika baadhi ya Halmashauri katika kutekeleza Miongozo hii. Kwa mfano: Katika Halmashauri za Wilaya za Mkalama, Songea, Singida na Makete Vitengo vya Ukaguzi wa Ndani na Kamati za Ukaguzi hazifanyi zao kikamilifu kutokana na kutokuwa na bajeti mahsusni au vitendea kazi kama vile kompyuta na gari.

Mheshimiwa Spika, LAAC ina maoni kuwa ni muhimu kwa kila Halmashauri na taasisi zingine za umma nchini kuzingatia taratibu zilizopo nchini katika matumizi ya fedha za umma. Ni muhimu pia OR- TAMISEMI ikajiimarisha zaidi katika kufuatilia na kutathmini utendaji wa Halmashauri kwa kila Mkoa na nchi nzima ili kuboresha nidhamu ya matumizi za fedha za umma na upatikanaji wa huduma kwa wananchi.

Jedwali Na. 4: Baadhi ya Halmashauri ambazo Hazikuzingatia Miongozo

HALMASHAURI	HOJA	KIASI CHA FEDHA	MWONGOZO AMBAO HAUKUZINGATIWA
Halmashauri ya Manispaa ya Kigoma Ujiji.	Manunuzi ya bidhaa na huduma mbalimbali kwa kutumia masurufu	41,935,000/=	LGFM (2009), Order No. 39(2)
	Manunuzi ya Bidhaa mbalimbali bila kuwepo Ushindani wa Wazabuni	40,830,000/=	PPA (2011) Kifungu cha 64(1)
	Ukodishaji wa eneo la Kibirizi bila kuwepo na Ushauri wa Kisheria na bila kupata Kibali cha Wizara Mama (OR-TAMISEMI) uliophelekea pia mali zenye thamani ya Tsh. 676,999,999/= kutoonekana katika Vitabu vya fedha vya Halmashauri na kukosekana kwa Taarifa ya Kitaalam juu ya Manunuzi ya Vifaa vya utekelezaji wa Mradi huo.	676,999,999/=	LGFM (2009), Order No. 58(2)
	Manunuzi ya Huduma mbalimbali yasiyothibitishwa na nyaraka zozote	47,276,687/=	LGFM (2009), Order No. 34(1)
	Manunuzi yenye nyaraka pungufu.	142,645,921/=	LGFM (2009), Order No. 8(2)C
Wiaya ya Mkalama	(a) Manunuzi ya huduma na bidhaa mbalimbali bila ya kudai risit ya EFD zilinunuliwa. (b) Mkandarasi <i>Luneco Investment Co Ltd</i> alilipwa fedha zote za utekelezaji wa Mradi wa Maji wa Nyahala, Kiasi cha kabla Mradi huo haujakamilika. Mpaka sasa Vituo 10 tu vinatoa maji kati ya Vituo 16.	243.3mil Tsh. 905.2 mil	Kanuni ya 28(1) ya Sheria ya Kodi, The Income Tax (EFD) Regulations, 2012.

HALMASHAURI	HOJA	KIASI CHA FEDHA	MWONGOZO AMBAO HAUKUZIN GATIWA
Wilaya ya Songea	Kuchukua fedha katika akaunti ya amana bila kufuata taratibu na kuzitumia katika manunuzi ambayo hayakuidhinishwa Bodi ya Wazabuni. Mpaka sasa fedha hizo hazijarejeshwa.	Tsh. 63.mil	
Wilaya ya Makete	Ilifanya manunuzi ya huduma mbalimbali ambayo hayakuidhinishwa na Bodi ya Zabuni.	Tsh. 38.85 mil	
Wilaya ya Shinyanga	Mkandarasi Halem <i>Construction Co Ltd</i> mwenye Mkataba Na. LGA/114/2013-2014/NRWSSP/W22 aliyetekeleza Mradi wa Maji katika Kijiji cha Mwakitolyo alilipwa fedha zaidi ya kiwango cha makubaliano katika Mkataba.	Tsh. 46.5 mil	Mkataba wa Kazi husika
Wilaya ya Iringa	Mkandarasi <i>RJR Construction Co Ltd</i> amelipwa kiasi cha Tsh. 1.311 bln kati ya Tsh. 1.94 bln anazopaswa kulipwa kwa ajili ya ujenzi wa mabwawa ya maji katika Vijiji vya Isupilo- Itengulinyi na Kijiji cha Lumuli kupitia Mkataba Na. LGA/023/2013-14/W/027A wakati kazi yenyewe imekamilika kwa 45% tu.	Tsh.1.311 biln	Mkataba wa Kazi husika

Chanzo: Taarifa ya Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Vikao vya LAAC, Oktoba, 2019

2.4.4 Upotevu wa mapato ya Halmashauri kutokana na uzembe wa Idara za Afya katika kujaza form za madai ya Bima ya Afya.

Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini hupata dawa na vifaa tiba kwa ajili ya binadamu kutoka katika Bohari Kuu ya Madawa Nchini (MSD). Dawa hizo hutumika kwa wagonjwa mbalimbali ikiwemo wale wanaotumia bima za afya za Shirika la Taifa la Bima ya Afya (NHIF). Kutokana na udhaifu katika kujaza fomu za bima za afya, Halmashauri nyingi zimekuwa hazirejeshewi madai yao kutoka NHIF hivyo kupata hasara ya huduma za afya zinazozitoa kwa Wagonjwa wanaotumia bima za NHIF.

Mheshimiwa Spika, hoja hii ipo katika Halmashauri nyingi ingawa Jedwali lifuatalo linaonesha mifano michache tu. Kamati ina maoni kuwa hali hii isipotafutiwa ufumbuzi ni mwanya mkubwa wa upotevu wa mapato katika Halmashauri.

Jedwali Na. 5: Mfano wa Halmashauri zilizopata Hasara kutokana na ujazaji Mbaya wa Fomu za Bima ya Afya kwa wagonjwa

HALMASHAURI	KIASI KINACHODAIWA HADI KUFIKIA JUNI 2018 (000,000)	MKAKATI WA KUREJESHEWA FEDHA HIZO
Manispaa Kinondoni	12.6	-
Manispaa ya Masasi	36.914	-
Wilaya ya Kasulu	215.608	-
Manispaa ya Shinyanga	9.4	-

Chanzo: *Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Vikao vya LAAC, Oktoba, 2019.*

Mheshimiwa Spika, LAAC ina maoni kuwa endapo juhudi za makusudi za kurekebisha udhaifu huu hazitachukuliwa, upotevu wa mapato ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa nchini kupitia mwanya huu utaendelea kukua na kuchangia zaidi katika kuzorotesha uwezo wa Halmashauri kifedha na kiutoaji wa huduma za afya.

2.4.5 Upotevu wa Mapato ya Halmshauri kutokana na Malipo ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) na kodi ya Zuio

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Ripoti ya taasisi ya WAJIBU kuhusiana na Mamlaka za Serikali za mitaa na miradi ya maendeleo kwa mwaka 2017/18, jumla ya Tsh. 12 bln zililipwa na Halmashauri mbalimbali kwa Wakandarasi kama malipo ya ongezeko la thamani wakati wa kutekeleza miradi ya afya, elimu, uchukuzi na maji. Malipo hayo hayakustahili kufanyika ndiyo maana baadhi ya Halmashauri

zimeanza michakato ya kuwadai Wakandarasi waliolipwa fedha hizo. Katika hali ya kawaida, fedha hizo zingetumika kukamilisha miradi hiyo kwa wakati na gharama nafuu kulinga na MoU zake. Kwa mfano, katika Mwaka wa fedha 2017/2018, Halmashauri ya Wilaya ya Mkalama haikupata kiasi cha Tsh. 13 mil ilichopaswa kulipwa kama Kodi ya Zuio kutoka kwa Wakandarasi Waliojenga vyumba vya madarasa vya shule mbalimbali za Sekondari na zahanati.

2.4.6 Upungufu wa Watumishi katika Idara mbalimbali za Halmashauri

Uchambuzi wa LAAC katika maelezo na taarifa mbalimbali zilizotolewa na Halmashauri katika Vikao unaonesha kuwa Halmashauri mbalimbali nchini zinakabiliwa na uhaba mkubwa wa Watumishi katika Kada mbalimbali. Kada iliyoathiriwa zaidi ni Waalimu wa Sayansi katika Shule za Sekondari na Msingi, Wauguzi, Wakaguzi wa Ndani, Wahasibu na Wahandisi (Ujenzi). Hali hii inachangia sana katika kudorora kwa ufanisi wa huduma mbalimbali za afya, elimu, ukusanyaji wa mapato na usimamizi wa miradi mbalimbali ya maendeleo hususani ile inayotumia *force accounts* na kuhitaji usimamizi mkubwa na wa karibu.

Jedwali Na. 6: Mifano ya Halmashauri zenye Upungufu wa Watumishi

Halmashauri	Idadi inayoombwa	Idadi Iliyopatikana	Upungufu
Wilaya ya Meatu	654	296	358
Wilaya ya Mtwara	821	86	735
Manispaa Kigoma Ujji	1166	-	1166
Wilaya ya Kasulu	802	-	802
Wilaya ya Shinyanga	739	-	739
Wilaya ya Kilwa	908	183	725

Chanzo: Taarifa ya Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Vikao vya LAAC 2019.

Mheshimiwa Spika, tatizo hili lipo katika Halmashauri zote nchini ingawa **Jedwali Na. 6** linaonesha mifano michache tu. LAAC ina maoni kuwa Raslimali watu ndiyo msingi wa kila jambo linapangwa na kutekelezwa Serikalini. Jitihada katika kuhimiza matokeo katika utendaji (Results Based Performance) tunapaswa kuhimiza pia uwepo wa raslimali watu kwa idadi na ubora unaostahili ili tuweze kunufaika zaidi.

2.4.7 Madai ya Fedha Kutokana na Stahili Mbalimbali za Watumishi Serikalini na Madiwani

Mheshimiwa Spika, yapo madai ya fedha zinazotokana na stahili mbalimbali za Watumishi Serikalini na Madiwani katika Kata mbalimbali. Watumishi hususani Waalimu wana madai ya fedha za uhamisho, likizo na malimbikizo ya mishahara. LAAC ina maoni kuwa ufanisi wa Watumishi unategemea sababu mablimbali ikiwemo uwezo kitaaluma, mazingira mazuri ya kazi yanayoruhusu matumizi ya taaluma na ujuzi

wao, ujira stahiki, na mambo mengine yaliyo halali kwao kuyafanya au kufanyiwa.

Mheshimiwa Spika, kutowalipa Watumishi stahili zao kwa wakati siyo jambo la motisha. Kuna athiri morali na ufanisi katika kazi. Hivyo, ni vyema kuipatia ufumbuzi ili kuepusha madhara yanayoweza kujitokeza katika katika maeneo mbalimbali ya huduma wanazozitoa Watumishi na Madiwani hao. Kutokana na kushuka kwa morali wa kazi tunaweza kuona madhara katika viwango vya huduma za afya, viwango vya kujua kusoma na kuandika miongoni mwa watoto mashuleni, viwango vya miradi ya maendeleo inayosimamimiwa na Watumishi hao, viwango vya usafi wa miji na majiji, viwango vya mipango miji, idadi ya kesi ambazo Serikali inashindwa mahakamani, na viwango vya ushiriki wa wananchi katika shughuli za maendeleo.

2.4.8 Baadhi ya Halmashauri kuwa na Ofisi Kuu katika Maeneo yasiyo yao Kijografia na Kiutawala

Katika uchambuzi wa Taarifa za Halmashauri mbalimbali, LAAC imebaini kuwepo kwa Halmashauri ambazo Ofisi zake ziko nje ya maeneo yao ya kijografia na kiutawala. Halmashauri hizo zinatekeleza majukumu yao nje ya maeneo ambako watu wao wa kuwahudumia wanapatikana. Hivyo, zinaendeleza majengo na miundombinu mingine ya kiofisi nje na maeneo hayo na, zinaongeza gharama za uendeshaji wa Halmashauri kwa kigezo cha umbali.

Kwa mfano; Halmashauri za Wilaya za Iringa, Tarime, Mbogwe, Kondo na Sumbawanga Ofisi zao zipo ndani ya Halmashauri zingine kijiografia na kiutawala. Huko ni kujitenga na Watu ambao Halmashauri hizo zinawatumikia na ni kuongeza gharama za utendaji na utawala kusikokuwa na ulazima. Ni muhimu kila Halmashauri iwe na Ofisi zake katika maeno yake ya kijografia na kiutawala ili kurahisisha utoaji wa huduma.

2.4.9 Baadhi ya Halmashauri kutokupeleka Michango ya Kisheria ya Kila Mwezi ya Malipo ya Uzeeni ya Watumishi katika Mifuko ya Hifadhi za Jamii.

Mheshimiwa Spika, katika baadhi ya Halmashauri (Mfano; Halmashauri za Wilaya za Songea, Mafia, Busega na Meatu) pameanza kuibuka utamaduni wa kutokupeleka michango ya malipo ya uzeeni ya Watumishi katika Mifuko husika ya Hifadhi za Jamii. Utamaduni huu usipokemewa ni mzigo na hasara kubwa kwa Halmashauri zenyewe na Watumishi husika pindi watakapostaafu kazi. Halmashauri zitadaiwa madeni hayo ikiwa ni pamoja na kiasi kikubwa cha riba. Kamati inaona ni vyema OR- TMISEMI na Mifuko husika ya Hifadhi za Jamii zikaongeza juhudi za kuzisimamia Halmashauri ili kuhakikisha kuwa zinalipa michango hiyo kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili ya Taarifa hii imebainisha athari kwa kila hoja iliyochambuliwa. Katika Sehemu ya Tatu, LAAC inatoa mapendekezo ambayo ni muhimu Serikali ikayazingatia kwa ajili ya kuleta maboresho katika Serikali za Mitaa.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

Mheshimiwa Spika, Mapendekezo yafuatayo yanatolewa kufuatia Uchambuzi wa wa Hoja mbalimbali za CAG katika Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2018. Uchambuzi huo umefanyika katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

3.1 MAPENDEKEZO KWA KILA HOJA YA KAMATI

- (1) **Kuhusu Mwenendo wa upatikanaji wa fedha kutoka HAZINA na athari zake katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini.**

Mheshimiwa Spika, hoja hii inagusa utekelezaji wa Sheria ya Fedha inayotungwa na Bunge kila Mwaka wa fedha, inagusa ufanisi wa Mamlaka za Serikali za Mitaa katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa Wananchi na inagusa uhusiano wa Mamlaka mbalimbali za Serikali (Wizara ya Fedha na Mipango, OR-TAMISEMI na NAOT) na Bunge katika kusimamia mapato na matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini. Hivyo, LAAC inapendekeza mambo mawili (2) yafuatayo yafanyike ili hoja iweze kufungwa: -

(a) Wizara ya Fedha na Mipango, OR- TAMISEMI na NAOT wafanye majadiliano ya pamoja kuhusu sababu zinazosababisha kutokea kwa hali hiyo. Taarifa ya Majadiliano hayo ya Pamoja iwasilishwe mbele ya LAAC mapema kabla ya kuanza kwa Vikao vya Uchambuzi wa Hesabu zilizokaguliwa za Mamlaka za Serikali za Mitaa za Mwaka 2018/2019.

(b) Serikali iwe inatoa ipasavyo kiasi cha fedha kinachokuwa kimetengwa kwa ajili ya shughuli za maendeleo na matumizi ya kawaida katika taasisi mbalimbali nchini ikizingatiwa kuwa utaratibu huo unakuwa umetungiwa Sheria mahsusi ya fedha kwa kila mwaka husika.

(2) Halmashauri kutokukusanya ipasavyo mapato yake ya ndani.

Mheshimiwa Spika, Kutokana na umuhimu wa Hoja hii katika maendeleo ya Wananchi, LAAC inapendekeza mambo Sita (6) yafuatayo ambayo yakitekelezwa kwa ufanisi yatasaidia kuongeza mapato na kuboresha huduma katika Serikali hizo na nchi kwa ujumla:

(a) Dhana ya kuibua vyanzo vipya vya mapato itekelezwe kikamilifu katika ngazi zote za Serikali kwa maana ya Serikali Kuu na Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini. Dhana hii ikitekelezwa kwa ustadi na kwa vitendo itachangia sana kusitishwa kwa utaratibu uliopo sasa ambao Serikali Kuu imechukua vyanzo vya uhakika

vya mapato vilivyopo katika Serikali za Mitaa. Vyanzo hivyo ni kama vile kodi ya majengo (property tax), kodi ya ardhi (land rent), ushuru wa mazao ya kimkakati, na Kodi ya mabango ya biashara.

Mheshimiwa Spika, LAAC ina maoni kuwa endapo Serikali Kuu itajielekeza katika kuboresha mazingira ya utalii, nishati, usafiri na usafirishaji, viwanda na biashara mbalimbali za kimataifa ili kupata ushuru na kodi zinazotokana na shughuli hizo, Serikali za Mitaa zitapata uhakika wa kukusanya mapato yao ya ndani.

(b) Serikali Kuu ijielekeze pia katika kutoa ushauri wa kitaalam na usimamizi katika mikakati ya ukusanyaji wa mapato ya ndani ya Mamlaka za Serikali za Mitaa. Aidha, LAAC inashauri kuwa Idara za Serikali zinazohusika na Ukaguzi na Ufuatiliaji zijizatiti kufuatilia hali halisi ya mapato katika mifumo ya kielektroniki ya ukusanyaji wa mapato na kulinganisha mapato halisi yanayowekwa Benki kwa lengo la kudhibiti mianya ya upotevu.

Mheshimiwa Spika, Pendekezo hili litatekelezwa kwa upana na ubora zaidi endapo Idara zinazohusika na Ukaguzi na Ufuatiliaji wa fedha katika Mamlaka za Serikali za Mitaa katika OR-TAMISEMI zitaimarishwa na kuwezesha kifedha ili zitekeleze kikamilifu wajibu huo.

(c) Baadhi ya Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini hususani zile zilizoko katika maeneo ya mipakani (mipaka ya Tanzania na Msumbiji, Zambia, Rwanda, DRC na Burundi) zinatoa utetezi kuwa kukosekana kwa mawasiliano madhubuti ya mtandao katika maeneo yao kunaathiri ukusanyaji wa mapato kwa njia za kielektroniki. LAAC inaona ni vyema Serikali ikaitumia fursa ya kuwepo kwa Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano ya Mtandao kuimarisha mawasiliano ya aina hiyo katika maeneo yaliyopo pembezoni mwa nchi.

Mheshimiwa Spika, endapo Pendekezo hili litatekelezwa litaziongezea Halmashauri husika ufanisi katika kukusanya mapato kwa njia za kielektroniki kwa kutumia mashine za **PoS** ambazo Serikali ipo kuzisambaza.

(d) Mamlaka za Serikali za Mitaa ziimarishe Vitengo vya Ukaguzi wa ndani, Sheria, Manunuzi na Uhasibu ili masuala yanayohusu ukusanyaji na utumiaji wa fedha yafanyike kwa utaalum zaidi. Kwa sasa idadi ya Watumishi, viwango va bajeti na Ufanisi wao katika maeneo hayo hauridhishi na unachangia mdororo katika ukusanyaji na utumiaji wa fedha za umma kwa ujumla. Vitengo hivi viwezeshwe pia katika eneo la mafunzo kuhusiana na mifumo ya usimamizi wa fedha na mifumo mingine ya usimamizi wa shughuli za Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini. Zipewe

vitendea kazi mathalani gari kwa ajili ya Ukaguzi na Kompyuta kwa ajili ya shughuli za Kiofisi.

Mheshimiwa Spika, endapo Pendekezo hili litatekelezwa kikamilifu, udhibiti wa ndani na nidhamu ya matumizi ya fedha za umma katika Halmashauri vitaimarika.

(e) Mamlaka za Serikali za Mitaa ziongeze ubunifu katika vyanzo vya mapato na kuhuisha (review) kiasi cha tozo/kodi/bei/ushuru unaotozwa katika vyanzo hivyo ili kuvutia Wateja. Kwa sasa zipo huduma zinazotolewa kwa bei kubwa kiasi cha kuwatisha Wateja. Aidha, Mamlaka hizo zitumie ipasavyo uimara wa vitengo vilivyotajwa katika kipengele (d) hapo juu ili kudhibiti ipasavyo matumizi ya mapato yanayokusanywa kutokana na ushuru, tozo, ada za leseni na vyanzo vingine⁹; na

(f) Pamoja na mambo mengine ya Utendaji, Mabaraza ya Madiwani yapewe mafunzo ya Usimamizi wa Mapato na Matumizi ya Fedha za Umma katika maeneo yao; yahimizwe kuwa vichocheo na Waangalizi Madhubuti wa Mapato na Matumizi katika Halmashauri zao. Katika baadhi ya Halmashauri Wanatajwa baadhi ya Madiwani kuwa vikwazo katika ukusanyaji wa mapato katika maeneo yao.

⁹ WIPA: Ripoti ya Uwajibikaji; Mamlaka za Serikali za Mitaa na Miradi ya Maendelo 2017- 18, Uk.6

(3) Baadhi ya Halmashauri kutozingatia Miongozo ya Manunuzi ya umma.

Katika hoja hii, LAAC inapendekeza kwamba Mfumo wa Manunuzi ya Umma kwa njia ya Mtandao (TANePS) uimarishwe na kutumiwa katika taasisi zote za Serikali nchini. Watumishi wataobainika kukiuka taratibu za manunuzi ya umma zilizowekwa kwa mujibu wa Sheria bila ya kuwa na sababu za msingi wachukuliwe hatua za Kisheria za kiuwajibikaji.

Mheshimiwa Spika, inapendekezwa pia kwamba Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) iombwe kufanya Ukaguzi Maalum katika Hesabu za Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2018 katika Halmashauri za Manispaa ya Kigoma Ujiji na Wilaya ya Songea ili kubaini sababu na Wahusika katika ukiukwaji mkubwa wa manunuzi na matumizi ya Fedha za Umma kwa ujumla uliobainika katika Taarifa za Hesabu za Halmashauri hizo kwa CAG na LAAC.

(4) Upungufu wa Watumishi katika Kada mbalilimbali zilizopo katika Utumishi wa Mamla za Serikali za Mitaa na athari zake katika ufanisi wa Mamlaka hizo.

Mheshimiwa Spika, idadi kubwa ya Watumishi wa Umma katika Kada mbalimbali walioondolewa Serikalini kufuatia zoezi la kuondoa Watumishi hewa. LAAC anaunga mkono utekelezaji wa zoezi hilo. Lakini ni

dhahiri pia kuwa kufuatia utekelezaji wa zoezi hilo, pamekuwa na ombwe (vacuum) katika Kada zilizokuwa zimejazwa na Watumishi hao. Ombwe hili lina madhara hasi katika kasi na viwango vya huduma na usimamizi wa miradi mbalimbali ya maendeleo hasa ile inayotumia *force accounts*.

Mheshimiwa Spika, ni vyema Serikali ikaona uwezekano wa kutoa ajira kwa ajili ya kuziba ombwe hilo na kuongeza ufanisi kwa Watumishi hao. Pendekezo hili liende sanjari na maboresho katika mazingira ya kazi na stahili za Watumishi hao ili taifa liweze kunufaika ipasavyo kutokana na idadi na utaalam wao katika nyanja mbalimbali.

(5) Madai ya Posho za Madiwani na Watumishi wa Serikali na Changamoto zake katika ufanisi wa utendaji wao.

Mheshimiwa Spika, LAAC ina maoni kuwa Madiwani ni kiungo muhimu sana kati ya Serikali na Wananchi hasa katika kutekeleza miradi ya maendeleo na shughuli zingine za ulinzi na usalama katika Kata zetu. Hali kadhalika Watumishi wa Serikali ndiyo watekelezaji na wasimamizi Wakuu wa Sera na Mipango mbalimbali ya Serikali kwa Wananchi. Hivyo, ni vyema wakawa wanalipwa stahili zao kwa wakati ili kuwatia moyo na ufanisi wa kazi wanazozifanya. Kwa mfano, Watumishi wa Halmashauri ya Wilaya ya Chamwino peke yake

wanaidai Serikali kiasi cha Tsh. 1.3 bn¹⁰ kutokana na stahili mbalimbali. Hali kama hii huibua manung'uniko miongoni mwao kiasi cha kushusha morali wa kazi na tija.

Mheshimiwa Spika, LAAC inashauri kuwa madeni haya yawekewe utaratibu madhubuti wa kuyakusanya na kuyahakiki mapema katika vituo vyao vya kazi ili yaweze kulipwa kwa wakati.

(6) Upotevu wa mapato ya Mamlaka za Serikali za Mitaa kutokana na Uzembe katika ujazaji wa Form za Bima ya Afya (NHIF).

Mheshimiwa Spika, Hoja ya Ukusanyaji wa Mapato na udhibiti wa matumizi yake imejadiliwa kwa kiasi kikubwa hapo juu. LAAC inashauri kwamba Serikali itoe elimu kwa Watumishi wake juu ya ujazaji bora wa formu hizi lakini pia ibuni mbinu madhubuti ya kudhibiti udanganyifu katika kujaza formu hizo ili huduma za afya zizidi kuwa bora na endelevu.

(7) Baadhi ya Halmashauri kuwa na Ofisi Kuu katika Maeneo yasiyo yao Kijografia na Kiutawala

Mheshimiwa Spika, kwakuwa kila Halmashauri ina mipaka yake ya kijografia na utawala, LAAC inapendekeza kwamba kila Halmashauri ielekezwe au

¹⁰ Taarifa (Briefing) ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Vikao vya LAAC tarehe 15 Jan 2020

iwezeshwe kuwa na Ofisi zake Kuu ndani ya maeneo yake ya kijografia ili kurahisisha utoaji wa huduma kwa Wananchi.

(8) Upotevu wa Mapato ya Halmshauri kutokana na Malipo ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) na kodi ya Zuio

Mheshimiwa Spika, kwa sababu VAT na Kodi ya Zuio (withholding tax) ni kodi za kisheria, LAAC inapendekeza kwamba OR- TAMISEMI isimamie kikamilifu Halmashauri kwa nia ya kuhakikisha kuwa Halmashauri hizo zinatekeleza matakwa hayo ya Sheria kwa kukusanya ipasavyo kodi hizo.

(9) Baadhi ya Halmashauri kutokupeleka Michango ya Kisheria ya Kila Mwezi ya Malipo ya Uzeeni ya Watumishi katika Mifuko ya Hifadhi za Jamii.

Mheshimiwa Spika, kama ilivyoelezwa hapo awali, katika baadhi ya Halmashauri pameanza kuibuka utamaduni wa kutokupeleka michango ya malipo ya uzeeni ya Watumishi katika Mifuko husika ya Hifadhi za Jamii. Kamati inapendekeza kwamba OR- TMISEMI na Mifuko husika ya Hifadhi za Jamii ziongeze juhudi za kuzisimamia Halmashauri ili kuhakikisha kuwa michango hiyo inalipwa kwa wakati. Aidha, Wakurugenzi Watendaji watakaobainika kuzembea wawajibishwe kwa uzembe huo.

3.2 SHUKRANI

Mheshimiwa Spika, LAAC inakushukuru kwa Miongozo na ridhaa mbalimbali ulizokuwa ukizitoa na kuwezesha shughuli zake kutekelezwa kwa ufanisi. Tunakushukuru na kukupongeza zaidi kwa historia na manufaa uliyoyaweka kwa kuanzisha na kuhimiza matumizi ya Bunge Mtandao (e- Parliament). Tunamshukuru pia Naibu Spika wa Bunge Dkt. Tulia Ackson na Wenyeviti wote wa Bunge kwa Miongozo yao katika nyakati mbalimbali.

Aidha, tunaishukuru Sekretarieti ya Ofisi ya Bunge kwa ufanisi wake katika kupanga, kutafiti, kushauri, kuratibu na kufuatilia vema utekelezaji wa shughuli za Kamati Chini ya Katibu wa Bunge Bw. Stephen Kagaigai. Hivyo, naomba shukrani zangu zimfikie Kaimu Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Michael Chikokoto na Makatibu wa Kamati Ndg. Dismas Muyanja, Ndg. Dickson M. Bisile; na Ndg. Waziri Kizingiti.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa shukrani za kipekee kwa Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAO) chini ya Mdhbiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali Ndg. Edward Kichele kwa ufafanuzi mahiri wa hoja za ukaguzi na kwa mahusiano mema ya kazi kwa ujumla katika wakati wote tuliotekeleza jukumu hili. Tunaishukuru pia Ofisi ya Katibu Mkuu- Wizara ya Fedha na Mipango (HAZINA), Ofisi ya Rais –TAMISEMI na Watendaji wengine wote wa Serikali ambao kwa namna moja ama nyingine wameiwezesha LAAC kutekeleza majukumu yake kikamilifu. Aidha, ninaomba kutoa shukrani pia kwa Asasi

mbalimbali za Kiraia, Vyombo vya Habari na Wananchi kwa Ujumla kwa ushirikiano wao katika kutoa taarifa za matumizi ya fedha katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini.

Mheshimiwa Spika, Wajumbe Wafuatao ndiyo waliounda Kamati ya LAAC na kuandaa Taarifa hii. Nawashukuru sana kwa ushirikiano, na ninaomba kuwatambua kwa majina yao kama ifuatavyo:

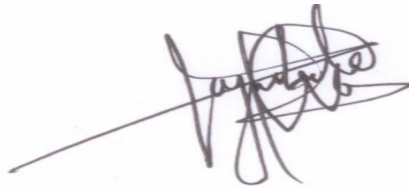
(1) Mhe. Vedasto Ngombale (Mb)	-	Mwenyekiti
(2) Mhe. Abdallah D. Chikota (Mb)	-	Makamu
Mwenyekiti
(3) Mhe. Ahmed Ally Salum (Mb)	-	Mjumbe
(4) Mhe. Azza H. Hamad (Mb)	-	Mjumbe
(5) Mhe. Conchesta Rwamlaza (Mb)	-	Mjumbe
(6) Mhe. Ezekiel M. Maige (Mb)	-	Mjumbe
(7) Mhe. Faida Mohamed Bakar (Mb)	-	Mjumbe
(8) Mhe. Alex R. Gashaza (Mb)	-	Mjumbe
(9) Mhe. Juma K. Hamad (Mb)	-	Mjumbe
(10) Mhe. Leah J. Komanya (Mb)	-	Mjumbe
(11) Mhe. Martin M. Msuha (Mb)	-	Mjumbe
(12) Mhe. Prof. Norman S. King (Mb)	-	Mjumbe
(13) Mhe. Rose K. Sukum (Mb)	-	Mjumbe
(14) Mhe. Tauhida C. Gallos (Mb)	-	Mjumbe

- (15) Mhe. Anastazia J. Wambura (Mb) - Mjumbe
- (16) Mhe. Cecilia D. Pareso (Mb) - Mjumbe
- (17) Mhe. Dkt. Godwin A. Mollel (Mb) - Mjumbe
- (18) Mhe. Edward F. Mwalongo (Mb) - Mjumbe
- (19) Mhe. Eng. Christopher K. Chizza (Mb) - Mjumbe
- (20) Mhe. Mangungu A. Issa (Mb) - Mjumbe
- (21) Mhe. Mary P. Chatanda (Mb) - Mjumbe
- (22) Mhe. Seif Ungando Ally (Mb) - Mjumbe
- (23) Mhe. Selemani J. Zedi (Mb) - Mjumbe
- (24) Mhe. Tunza I. Malapo (Mb) - Mjumbe
- (25) Mhe. Yussuf K. Makame (Mb) - Mjumbe
- (26) Mhe. Zainab M. Bakar (Mb) - Mjumbe

3.3 HOJA

Mheshimiwa Spika, Naomba sasa Bunge lako Tukufu lipokee, lijadili na kuyaafiki Mapendekezo ya LAAC juu ya Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha ulioishia Tarehe 30 Juni, 2018 ili Mapendekezo hayo sasa yawe Maazimio ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja.

.....
Vedasto Edgar Ngombale (Mb).

**MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU
ZA SERIKALI ZA MITAA (LAAC)**

Januari, 2020.